

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС І ДИСТАЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Рокосовик Н.,

м.Хуст

Інтеграційні процеси у сфері вищої освіти європейських країн, започатковані Сорбонською декларацією від 25 травня 1998 року, що спрямовані на створення відкритого європейського простору вищої освіти, тривають. Україна є активним учасником модернізації вищої освіти, аналогічній загальноєвропейським стандартам [4].

Соціально-економічна криза в Україні та її негативні наслідки в усіх сферах суспільного життя диктують необхідність вивчення впливу кризи та стан вищої освіти і дослідження тенденцій, пов'язаних з цим впливом, які можуть бути небезпечним не лише для освіти, а й для держави, що втрачає свій інтелектуальний потенціал. В очікуванні соціально-економічних зрушень на краще на даному етапі розвитку вищої освіти випливає акумулювання всіх позитивних досягнень за останнє десятиліття і створення сучасної моделі вищого навчального закладу на базі поєднання кращих здобутків вітчизняної та зарубіжної вищої школи.

У працях В.Г.Кременя, В.П.Андрущенка, І.В.Мороза, Т.В.Фінікова, Я.Я.Болюбаша та інших аналізується реалізація інтеграційних процесів у системі вищої освіти України відповідно до Болонської декларації. Курс України на європейську інтеграцію призводить до нових поглядів на якість і рівень життя і, в свою чергу, до нових підходів у сфері освіти і науки, до нових відносин та нових технологій навчання. Геополітична спрямованість сучасного освітнього процесу визначається його глобалізацією і підсилюється тенденціями до створення інтернаціональних освітніх структур різного призначення та виду [5]. Освіта стає інструментом взаємопроникнення не тільки знань і технологій, але й капіталу, а також інструментом боротьби за ринок та вирішення геополітичних завдань. При цьому дистанційні методи навчання, засновані на сучасних «педагогічних» та комп'ютерних технологіях, будуть відігравати головну роль.

Необхідність визначення стратегічних напрямків розвитку вітчизняної вищої освіти і нестача глибоких та об'єктивних досліджень прогресивних тенденцій розвитку та проблем зарубіжних систем вищої освіти, зокрема системи вищої освіти Великобританії, які не можуть залишатися поза увагою на етапі формування вітчизняної системи вищої освіти, зумовлюють актуальність теми, що досліджується.

Дистанційне навчання – нова синтетична, інтегральна, гуманістична форма навчання, яка виникла внаслідок процесу інформатизації та науково-технічного процесу в освіті. Дистанційне навчання часто називають формою навчання XXI століття, тому що воно характеризується найкращими рисами традиційних форм навчання – очної, заочної, екстернату, і добре з ними інтегрується.

Увагу до цієї форми навчання спостерігаємо в світовому масштабі, де накопичено значний досвід дистанційного

навчання. Стратегічною метою розвитку дистанційної освіти в світі – є зробити можливим для кожного, хто навчається в будь-якому місці планети вивчення навчальних дисциплін будь-якого коледжу чи університету.

Останнім часом проблемі дистанційного навчання приділяють велику увагу в педагогічній літературі. [1; 2; 3].

Саме тому дуже важливо визначитися з поняттям «дистанційне навчання», «дистанційна освіта» і розглянути можливості цього явища і його технологій у ракурсі Болонського процесу.

Якщо мова йде про педагогічний аспект проблеми, а на ньому ми б і хотіли зупинитися, робимо акцент на слові «навчання», розуміючи «викладання». Навчання в дидактиці характеризується взаємодією вчителя (викладача) та учня (студента), взаємодією викладання та учіння. Це двійчастий процес.

Освіта – ширше поняття, яке включає в себе результат і процес, систему навчання і самоосвіту. При цьому відокремлюємо поняття «освіта» як процес, і, відповідно, поняття «навчально-виховна система», і «навчально-виховний процес». Перші поняття пов'язані з процедурою розробки, створення, наукового й технічного проектування; другі поняття мають на меті використання розроблених систем у реальній практиці навчання, виховання. Отже, коли ми говоримо про процес навчання, ми припускаємо наявність у цьому процесі викладача та студентів. У цьому полягає принципова різниця, концептуальна відмінність від систем і програм самоосвіти, само вивчення, з якими ми маємо справу при роботі з курсами на компакт-дисках, телевізійними та радіо курсами, при роботі з комп'ютерними програмами. Навіть у комп'ютерних програмах, мультимедійних програмах CD-ROM, які у своїй суті є інтерактивними, ця інтерактивність полягає в самому засобі та його технології, але не в процесі навчання.

Процес навчання є інтерактивним у своїй організації, тобто у взаємодії викладача й студента, а також студентів між собою. Важливим є і той факт, на кого розраховано курс дистанційного навчання, який принципово відрізняється один від одного. У першому випадку передбачається опора на електронний підручник (навчальний посібник, курс). У другому випадку такий систематичний курс не передбачається. Навчання окремих студентів проводиться викладачем за індивідуальною програмою, причому в кожному конкретному випадку ця програма базується з урахуванням виконання студентом відповідного завдання викладача.

Дуже часто не розрізняють поняття навчання та освіти, і до цього ми вже звикли. Не розрізняють поняття навчання (викладання) й самоосвіту, і часто відеозаписи, компакт-диски, початкове телебачення, радіо також називають

дистанційним навчанням.

Ми розглядаємо дистанційне навчання як нову форму навчання і відповідно, дистанційну освіту (як результат, так і процес, систему) як нову форму освіти. Але вважаємо, що ця нова форма навчання не може бути абсолютно автономною системою. Дистанційне навчання, яке базується на відповідних освітніх навчальних програмах, базується згідно цілей, змісту навчання, що й очна форма навчання. Вирізнятися між ними буде форма викладання матеріалу, форма взаємодії викладача й студентів і взаємодія студентів між собою.

Дидактичні принципи організації дистанційного навчання в своїй основі (принципи науковості, системності, систематичності, активності, принципи розвиваючого навчання, точності, диференціації та індивідуалізації навчання і т.д.) також повинні мати схожі характеристики з тими, що використовуються очною формою навчання. Що ж стосується реалізації дидактичних принципів, то вона втілюється специфікою нової форми навчання, можливостями інформаційного середовища Internet, її послугами. Однак, розрізняємо можливості послуг мережі Internet (наприклад електронної пошти, телеконференцій, Web-технологій), які у широкому вжитку науково-дослідної та практичної діяльності вчених, аспірантів, адміністративних робітників і наукову педагогіку. Навряд чи хтось серйозно буде говорити про дистанційну медицину, біологію, хімію і т.д. тільки тому, що спеціалісти цих областей користуються послугами Internet.

Якщо ми говоримо про дистанційне навчання як про нову форму навчання, логічно зробити висновок, що у цій системі крім викладача й студентів мусить бути підручник, навчальні посібники, тобто засоби навчання як компонент даної системи. Звідси випливає необхідність серйозного наукового підходу до розробки не лише спеціальних курсів (підручників), а й системи дистанційного навчання в цілому.

Мова йде не про заміну очного масового навчання дистанційним, а про дистанційне навчання як форму навчання, яка може використовуватися при певних ситуаціях, враховуючи потреби сьогодення, курс України на модернізацію вищої освіти, завдання, поставлені перед нашою країною після підписання Болонської декларації. Це може бути базовий поглиблений чи поглиблено-профільний рівень чи друга вища освіта.

Дистанційне навчання – це нова форма навчання, з притаманною їй специфікою, дещо різною від очної та заочної форми навчання (наприклад, кейс-технологія).

З іншого боку, дистанційне навчання потрібно розглядати в загальній системі освіти, зокрема обов'язково в системі неперервної освіти, передбачаючи не лише певну визначену систему, а й послідовність окремих її ланок.

Дидактичні цілі та завдання дистанційного навчання як складової частини системи вищої освіти визначають його типологію за окремими ознаками.

З метою навчання дистанційно виділяємо наступні групи студентів: професійна підготовка (наприклад, педагогічні кадри відповідних спеціальностей); перепідготовка кадрів; підвищення кваліфікації; підготовка студентів з окремих навчальних дисциплін до складання іспитів екстерном; підготовка до складання випускних іспитів; поглиблене вивчення теми, розділу, факультативу; ліквідацію пробілів у

знаннях, вміннях, навичках по окремих дисциплінах; базовий курс навчальної програми для студентів, які за певних причин не можуть відвідувати очну форму на протязі деякого відрізка часу; друга вища освіта.

За навчальними дисциплінами, які можуть викладатися дистанційно, виділяємо стільки курсів, скільки таких дисциплін передбачає навчальний план спеціальності того чи іншого навчального закладу, зокрема вищого (інститут, університет; інститут підвищення кваліфікації і т.д.). Специфіка предметної області також диктує свої напрями розробки курсів за рівнями вивчення дисципліни (наприклад, базовий, поглиблений рівень при вивченні іноземної мови).

Різні види і форми диференціації студентів обумовлені специфікою дистанційного навчання. Актуальність диференціації студентів випливає із контингенту тих, хто навчається. Контингент студентів інколи може бути дуже неоднорідним. Саме тому вважаємо доцільним проводити вступне заняття вивчення того чи іншого курсу тестуванням для визначення рівня (наприклад А, В, С) володіння потрібною інформацією і формувати відповідні групи співробітництва. В процесі навчання виникає потреба і так званої «внутрішньої» диференціації групи, яка веде за собою використання відповідних педагогічних технологій, різноманітних засобів навчання, як мережевих, так і зовнішніх, які не входять у ресурси мережі.

І, зрештою, цілком зрозуміло, що особливості технологічної бази, яку використовують при вивченні того чи іншого курсу, прямо впливає на зміст і структурування всього навчального матеріалу. Курс може функціонувати лише в мережі, без використання інших засобів комп'ютерних і інформаційних технологій. Якщо ж окрім мережевих ресурсів використовують додаткові джерела інформації (друковані, відео, звукові, мультимедійні, засоби масової інформації) у якості компонентів курсу, то структура курсу та його змістова сторона й організація самого процесу навчання буде видозміненою. Об'єктивно виникає необхідність розробки інваріантних компонентів вивчення курсу дистанційного навчання.

Гостра потреба в масовій підготовці та перепідготовці кадрів, здатних ефективно працювати в умовах ринкової економіки, та соціально-політичної кризи в Україні зокрема, зумовлюють доцільність проаналізувати та використати всі переваги зарубіжного досвіду дистанційного навчання, трансформуючи їх на реалії системи вищої освіти України.

Вивчення провідного досвіду вищої освіти Великобританії допоможе підвищити ефективність впливу вітчизняної вищої освіти на суспільство; трансформувати її до вимог часу; окреслити способи створення та формування національної еліти, яка визначатиме майбутнє своєї країни та обиратиме шляхи її розвитку; вдосконалити функціонування вітчизняної системи вищої освіти з урахуванням переваг дистанційного навчання; використання системних аналітичних досліджень вищої освіти Великобританії для подолання кризи вітчизняної вищої освіти та визначення її стратегічних напрямів розвитку у рамках співробітництва України з Європейським Союзом, що сприятиме суспільному прогресу та розбудові соціально орієнтованої економіки України з метою підвищення рівня загальної освіти та професійної кваліфікації в Україні як у громадському, так і в приватному секторах.

Література та джерела

1. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: Навчальний посібник. – Харків: НТУ «ХПІ», «Торсінг», 2002. – 320с
2. Козубовська І.В., Сагарда В.В., Плічкар О.П. Дистанційне навчання в системі освіти. – Ужгород: УжНУ, 2001. – 290с
3. Створення дидактичних матеріалів з дистанційної форми навчання: Інформаційно-методичний збірник/ П.М.Таланчук, А.Г.Шевцов, В.Т.Бажан, В.М.Гемба – К.: Таксон, 2002. – 176с
4. Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабик І.І. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 383с
5. Фініков Т.В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна – К.: Таксон. 2002. – 176с

В статтю аналізуються поняття дистанционное «обучение» и дистанционное «образование». Рассматриваются возможности дистанционного обучения как составного звена системы высшего образования при интеграционных процессах модернизации системы высшего образования Украины.

The concepts of distance «teaching» and distance «education» have been analysed by the author of the article. Resources of distance teaching as the component of higher educational system in the process of integration and modernization of higher education of Ukraine have been considered.